

Александар МАНОЈЛОВСКИ

ЈНУ Институт за национална историја – Скопје

ПРВИТЕ ПОВОЕНИ ПРАВИЛА И ПРОГРАМА ЗА РАБОТА НА ЕВРЕЈСКАТА ВЕРСКА ОПШТИНА ВО БИТОЛА

Abstract: *The work of the Jewish religious community in Bitola was restored at the session held on 28th January 1945. The first Working Rules and Working Programme were adopted by the Community at its regular annual assembly held on 7th January 1947.*

By analysing the Working Rules and Working Programme it can be concluded that the Community had primarily directed its working operations, based on its available material and personnel capabilities, towards humanitarian and social, also cultural and educational activities, as well as organising religious life (particularly focusing on the religious traditions of its members). The continuous cooperation with the Association of Jewish Religious Communities in Yugoslavia should also be noted.

The activities of the Jewish religious community in Bitola were carried out in compliance with these Working Rules and Working Programme until it finally ceased to exist in the second half of 1950, due to Jewish emigration from Bitola.

Key words: *Jewish religious community in Bitola, working rules, working programme*

Кон средината на октомври 1944 година започнуваат завршните воени операции за ослободување на Македонија. На 4 ноември 1944 година бил ослободен градот Битола, а на 19 ноември бил ослободен и последниот окупиран македонски град Тетово, со што територијата на Федерална Македонија била целосно ослободена и била воспоставена народна власт.

Иако во мал број, преживеаните битолски Евреи кои се вратиле во своите вековни огништа, ја продолжиле долгата историска традиција на формирање на еврејски општини.

Работата на Еврејската верска општина во Битола (натаму: ЕВОБ) била обновена на седницата одржаната на 28 јануари 1945 година.¹ Жамила Колономос, една од учесничките на основачката седница, се присетува на впечатоците од овој настан: „Живи останавме ние што бевме во партизани и имаваме удел во отпорот против фашизмот. Неколку Евреи се вратија од Албанија, неколку од бугарските затвори, неколку од Аушвиц. Секој си ја раскажуваше својата историја, за сите страотии и несреќи кои ги поднесоја... Се собравме полека до десетина, имаваме „мињон“² и создадовме Еврејска општина. За претседател го избравме Жозеф Камхи. Тие што се спасивме од холокаустот, се собравме во две куќи во центарот на градот кој го викавме „Ла Луканта“. Во мојата куќа беше фамилијата на Леон Ишах, четири жени и две новороденчиња. Другите се населија во куќата на Челеброн Франко. И двете куќи беа испразнети. Сите се вративме без ништо“.³

Неколку дена по обновувањето на работата, ЕВОБ на 2 февруари 1945 година, писмено се обратила до Сојузот на еврејските верски општини на Федеративна Народна Република Југославија⁴ (натаму: Со-

¹ Општината била обновена под името Македоно-еврејска општина, и под тоа име ја обавувала својата дејност сè до октомври 1945 година, кога била преименувана во Еврејска верска општина-Битола. Писмо од ЕВОБ до Сојузот заведено под реден број 75 од 20.X.1945 година. Еврејска заедница во Република Македонија, незаведен архивски материјал (натаму: ЕЗРМ, незаведен архивски материјал).

² Мињан - собир од десет возрасни машки членови на Општината, постари од 13 години.

³ Жамила Колономос. Битола во 1945 година. *11-ти Март '43*. Билтен на Еврејската заедница во Република Македонија. Година втора. Бр. 5. Септември/Октомври 1999. Тишри/Хешван 5760, 9; Според Ж. Колономос, на основачката седница покрај неа исто така биле присутни и Жозеф Камхи, Дора и Пепо Нахмијас, Алегра Шами, Симо Калдерон, Дарио Русо, Франко Леон, Луна Ишах, Хелена и Леон Ишах и Моис Франсес. Жамила-Андела Колономос. *Движењата на отпорот и Евреите во Македонија*. (Скопје: Фонд на холокаустот на Евреите, 2013) 111.

⁴ На 22 октомври 194 година, два дена по ослободувањето на Белград, во старите простории на Сојузот кои се наоѓале на улица „Кнегиња Љубица“ 34, влегол претседателот Фридрих Попс, кој раководел со Сојузот уште од 1933 година. Тој на влезот од зградата го истакнал натписот „Сојуз на еврејските вероисповедни општини во Југославија“. Со ваквиот симболичен гест, тој јавно ја објавил активноста на еврејската популација и нејзините организации во повоена Југославија. Работата на Сојузот и формално била обновена во декември 1944 година, кога тој и официјално бил признат како легален претставник на југословенските Евреи. Починал на 74-годишна возраст, на 25 мај 1948 година. *Jevrejski almanah, 1955/6*. Savez jevrejskih opštine Jugoslavije. (Beograd: Savez jevrejskih opštine Jugoslavije, 1955) 123; Mladenka Ivanković. *Jevreji u Jugoslaviji (1944 - 1952). Kraj ili novi početak*. (Beograd: LION, 2009). 67-68.

јузот) каде меѓу другото наведува: „После две и пол години Евреите од Битола можат да Ви се јават и во таа своја информација да укажат на големата трагедија која ја проживеало битолското еврејство, како и останатото еврејство во Европа. Пред две и пол години во Битола имаше повеќе од три илјади Евреи, до денес за жал се собраа само...,⁵ но во сите нас тлее надеж дека сепак ќе го доживееме враќањето на нашите браќа од ропство.

Да ви пишуваме на кој начин се спасил и овој мал број, ќе биде долга историја, која е впрочем многу слична на сите други истории на оние малубројни кои до денес стигнале во своите домови“.⁶

Во писмото Битолската еврејска верска општина изразува желба да биде во постојан контакт со Сојузот⁷ со цел навремено да биде информиран за предизвиците и проблемите со кои се соочува Општината, но и за сето она што се случува со како со југословенските Евреи, така и за Евреите од целиот свет. Тука пред сè, станувало збор за проблеми од економска и имотно-правна природа чие решавање „би овозможило подобрување на животните услови кои за сега се многу тешки“. Општината, исто така изразила надеж дека Сојузот „во најскоро време“ ќе им испрати извештаи за депортираните Евреи од Битола бидејќи Управата на ЕВОБ „освен контрадикторните вести од радио, немаме никакви вести за нив“.⁸

Неопходна задача која се поставила пред новото општинско раководство била обезбедување на простории за непречена работа на Општината. За таа цел ЕВОБ на 9 април 1945 година, писмено го известила Окружниот, односно Градскиот Народно Ослободителен Одбор (натamu: ГНОО) „дека е организирана Еврејска општина под името МАКЕДОНО-ЕВРЕЈСКА ОПШТИНА“, и истовремено замолила да „се одреди една од многубројните еврејски згради“ која би била седиште на Општината.⁹

Интересно е да се напомене дека за разлика од ГНОО во Скопје кој за исто барање на Македонската еврејска верска општина во Скопје

⁵ Во писмото не е наведен бројот на преживеаните Евреи.

⁶ Писмо од ЕВОБ до Сојузот заведено под реден број 1 од 2.II.1945 година. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

⁷ До октомври 1945 година, Сојузот повторно воспоставил врски со 45 обновени Еврејски верски општини кои пред Втората светска војна биле нејзини членки. Писмо од Сојузот до ЕВОБ, заведено под реден број 1093 од 17.X.1945 година. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

⁸ Писмо од ЕВОБ до Сојузот заведено под реден број 1 од 2.II.1945 година. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

⁹ Писмо од ЕВОБ до Окружниот Градскиот Народноослободителен одбор заведено под реден број 3 од 9.IV.1945 година. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

одговорил позитивно уште истиот ден кога молбата била поднесена,¹⁰ градските народни власти во Битола речиси цела година ЕВОБ не ја удостоиле со одговор.

Поттикнат од ваквата постапка, претседателот на Управата, Жозеф Камхи, поднел молба до Градскиот народен одбор (натаму: ГНО) во Битола со која побарал, неговата куќа во Битола која се наоѓала на „ул. Мојсиева бр.7“ да ѝ се додели на Општината за нејзините потреби. На 5 април 1946 година, ГНО на Битола донел решение со кое ја прифатил доставената молба на Жозеф Камхи.¹¹

Постапката за добивање на зграда на користење за потребите на Еврејската верска општина во Битола било тема на дискусија на конференцијата одржана на 8 јуни 1946 година.¹² Секретарот Давид Леви пред присутното членство во кратки црти го изнесел *„извештајот на управата за работата во периодот од 1.IV. до 31.V. о.г. Истиот ги изнесе мачнотијите кој ги имаше управата во поглед на барањето на зграда за смештај на општината и изнесе напорите на Окружниот одбор како да се dokonча ова работа и обечањето на истиот за една зграда во главната улица“*.¹³

Меѓутоа, и покрај тоа што членовите на ЕВОБ успеале да издејствуваат да добијат зграда во која ќе бидат сместени канцелариите на Општината, при доставувањето на пријавата со која од Градскиот народен одбор побарале да им се даде дозвола да продолжат со дејноста на Општината, повторно, неочекувано, наишле на проблем.

Раководството на Еврејската верска општина во Битола од обновувањето на работата на 28 јануари 1945 година, немало подготвено и усвое-

¹⁰ Александар Манојловски, „70 години од обновувањето на работата на Еврејската заедница во Република Македонија“, Евреите во Македонија: историја, традиција, култура, јазик и религија. По повод 70 години од обновувањето на работата на Еврејската заедница во Република Македонија по Втората светска војна (1944-2014), (Скопје: Еврејска заедница во Република Македонија, 2015 (5776)), 269-286.

¹¹ Решение од Градскиот народен одбор во Битола за прифаќање на молбата од Жозеф Камхи, заведено под реден број 914 од 5.IV.1946 година. ЕЗРМ, независен архивски материјал.

¹² Покана за одржување на конференција. На оригиналниот документ ставен е официјалниот печат на Еврејската верска општина во Битола и своерачно е потпишан од претседателот и секретарот на Општината. На поканата покрај претседателот и секретарот, своерачно се потпишани уште 21 член на општината. Меморијален центар на холокаустот на Евреите од Македонија. Кутија број 32. 1941-1947 Битола. (натаму: МЦХЕМ, к. 32 1941-1947 Битола)

¹³ Записник од конференцијата на Еврејската верска општина во Битола, одржана на 8 јуни 1946 година. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

но Правила за работа. Поради ваквата состојба општинската управа на 18 септември 1945 година писмено се обратила до Сојузот и побарала мислење како понатаму да функционира без Правила за работа на Општината.¹⁴ Одговорот кој го добила ЕВОБ од Сојузот бил „...дека ни Сојузот, а ниту Еврејската верска општина во Белград има Правила; Засега сите општини, како и Сојузот работат без Правила - како продолжување на работата пред 6 април 1941 година. Нови Правила“ стои во одговорот “ќе добиеме дури тогаш кога ќе се уреди односот на државата кон верските заедници”.¹⁵

На 16 октомври 1946 година, Сојузот до сите негови членки вклучувајќи ја и ЕВОБ, доставил примерок од новите проект Правила за работа, „како и примерок кој содржи низа начелни прашања кои се поставуваат пред југословенските Евреи спроти претстојниот конгрес на Сојузот на општините“. Во пропратното писмо испратено до своите членки, Сојузот апелира доставените проект Правила за работа, Општините внимателно да ги разгледаат на своите седници, со цел на претстојниот конгрес да настапат со единствена платформа поврзана со „општите еврејски проблеми“.¹⁶

Еден месец подоцна, на 30 ноември 1946 година, Сојузот писмено ги информира нејзините членки навремено да обрнат внимание на Законот за здруженијата и другите јавни собири објавен во Службен лист на ФНРЈ под број 51 од 26 јуни 1946 година, особено на членот 31 од овој Закон, според кој „сите здруженија, кои постоеле пред 6 април 1941 година, а не се пријавиле за обновување на својата работа до донесувањето на овој Закон, пријавата за обнова на својата работа можат да ја поднесат во рок од шест месеци од денот на стапувањето на сила на овој закон“.¹⁷ Бидејќи, Еврејските верски општини во Југославија можеле да се сметаат како здруженија во смисла на цитираниот закон, Сојузот ги потсетува своите членки најдоцна до 24 декември 1946 година да ги достават пријавите за регистрирање на нивните дејности кај народните власти.¹⁸

¹⁴ Писмо од ЕВОБ до Сојузот заведено под реден број 57 од 18.IX.1945 година. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

¹⁵ Писмен одговор од Сојузот до ЕВОБ заведен под реден број 1023 од 24.IX.1945 година. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

¹⁶ Допис бр. 659 од 16.X.1946 година од Сојузот до ЕВОБ со примерок од проект Правилата за работа на Сојузот на ФНРЈ. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

¹⁷ Допис бр. 713 од Сојузот до ЕВОБ од 30 ноември 1946 година. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

¹⁸ Во прилог на дописот бр. 713, Сојузот доставила и препис на најважните делови од цитираниот Закон, заведен под бр. 713/46 од 30 ноември 1946 година. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

Покрај законската обврска за пријавување на работата на Еврејските верски општини, Сојузот во дописот потенцира дека истите исто така се обврзани да поднесат и пријави за еврејските културни, хуманитарни, социјални и друг тип на здруженија кои функционираат или било планирано да започнат со работа во блиска иднина во рамки на нивните Општини.¹⁹ Доколку се појавеле било какви нејаснотии за правни поединости во пополнувањето на пријавите за регистрирање на Општините или здруженијата кои функционираат во нивните рамки, Сојузот ги охрабрува нејзините членки веднаш да се обратат до него. На крајот од дописот, Сојузот ги замолува своите членки по доставувањето на пријавата за работа до народните власти, писмено да го информираат Сојузот каде, кај кого и за кои сè здруженија е доставена пријава за регистрација на нивната работа. Доколку за време на доставувањето на пријавата или во текот на нејзината регистрација наидат на пречки или било какви потешкотии, Сојузот апелира итно писмено да го известат за да може навремено да се преземат соодветни чекори.²⁰

Согласно добиените препораки за регистрирање на верските општини добиени од Сојузот, неполни две недели пред истекот на предвидениот рок, на 11 декември 1946 година, ЕВОБ доставила пријава со која од Отсекот за внатрешни работи во Битола при Градскиот извршен одбор на Народна Република Македонија (натаму: Отсекот за внатрешни работи во Битола при ГИО на НРМ) официјално побарала одобрение за продолжување на нејзината дејност.

Во доставената пријава до Отсекот за внатрешни работи во Битола при ГИО на НРМ, Општината се повикува на „чл. 31 алинеа 1 од законот за потврда и измени во Законот за здруженијата, зборовите и другите јавни скупови од 25 август 1945 година“ врз основа на кој ЕВОБ се пријавила за продолжување на нејзината дејност како верска општина. Во пријавата било наведено дека истата постоела „уште пред 6. април 1941 год. а која имаше прекинато работа за време на окупацијата поради расните прогони на окупаторот. Нашата општина“ стои во пријавата „е сврзана со Савезот на Еврејските верски општини во Ф.Н.Р.Ј. и работи по инструкциите дадени од истиот, а за верско и културно подигање и социјално помагање на Еврејската заедница“.²¹

¹⁹ Допис бр. 713 од Сојузот до ЕВОБ од 30 ноември 1946 година. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал.

²⁰ Исто.

²¹ Пријава од ЕВОБ до Отсекот за внатрешни работи во Битола при ГИО на НРМ, заведена под број 196 од 11.XII.1946 година. Документот е заверен со официјалниот печат и штембил на Еврејската верска општина во Битола и истиот е своерачно

На 14 декември 1946 година Еврејската верска општина во Битола добила одговор од Отсекот за внатрешни работи во Битола при ГИО на НРМ, со кој била вратена доставената пријава со образложение дека истата треба да биде надополнета со „програмата и правилата /статут/ на удруженијата, сходно чл. 3 од Законот за удруженијата саборите и други јавни скупови и обнародван во сл. лист бр. 51 од 25.V.1946 год.“²²

Согласно добиениот одговор од Отсекот за внатрешни работи во Битола при ГИО на НРМ, раководството на ЕВОБ започнала со подготовка на Правила и Програма за работа кои биле потребни за регистрирање на Општината со цел да се овозможи нејзината натамошна дејност. Управа на ЕВОБ со телеграма веднаш го известила Сојузот за новонастаната ситуација.²³ Исто така за мислење Битолската еврејска верска општина се обратила и до Еврејската верска општина во Скопје, од каде на 25 декември 1946 година препорачно по пошта им бил испратен доставениот Правилник од Сојузот пропратен со молба да им се врати Правилникот веднаш штом ќе го препишат.²⁴

На 5 јануари 1947 година раководството на ЕВОБ ги поканило своите членовите „неизоставно да присуствуваат на годишното собрание“ кое било предвидено да се одржи на 7 јануари 1947 година во канцеларијата на Општината на ул. Казанциска. „Покрај важноста на саборите и на прашањата која кје се решаваат и кои не трпат одлаганје“ стои во поканата „се молат членовите да присуствуваат и да тачно дојдат“.²⁵ Од содржината на поканата за годишното Собрание, може да се заклучи

потпишан од претседателот на Општината, Жозеф С. Камхи и секретарот на Општината, Давид Ј. Леви. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

²² Одговор на доставената пријава од Отсекот за внатрешни работи во Битола при ГИО на НРМ. Документот е заведен под број 13416 од 14.XII.1946 година. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

²³ Во одговорот од Сојузот од 17 јануари 1947 година е наведено дека од нивната страна веќе е воспоставен контакт со Сојузната контролна комисија од каде добиле усна информација дека „... прописите за Законот за саборите и здруженијата не се однесуваат на верските заедници“, и дека штом таквата одлука ја добијат во писмена форма, ќе ја известат и Битолската еврејска верска општина. Документ бр. 20 од Сојузот од 17 јануари 1947 година. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

²⁴ Документ број 859 од 25.XII.1946 година од Еврејската верска општина во Скопје до ЕВОБ. ЕЗРМ, незаведен архивски материјал; Овој документ остава простор да се има во предвид дека Правилникот за работа на Сојузот на еврејските верски општини во Југославија служел како пример во изработка на Правилникот за работа на Еврејската верска општина во Битола.

²⁵ Покана за годишно собрание на ЕВОБ од 5.I.1947 година. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

итноста од што поскоро усвојување на Правилата кој претставувале основен услов за правното постоење на Општината.

На 7 јануари 1947 година со почеток во 14:30, во канцеларијата на Општината се одржало редовно годишно Собрание на Еврејската верска општина во Битола. Поради недоволен број на присутни членови, собранието со својата работа не започнало во предвидениот временски термин одложувајќи го почетокот за еден час подоцна.

Како трета точка од Дневниот ред на годишното Собрание биле ставени предлог Правилата за работа на Општината. Претседателот на Општината, Жозеф Камхи, побарал од секретарот на Општината, Давид Леви, подготвените предлог Правила за работа да се прочитаат пред присутното членство, а „од членството да пажљиво саслушат член по член“ и по истите да донесат одлука. По завршеното читање и отворената дискусија, Правилата за работа на Еврејската верска општина во Битола биле ставени на гласање и истите во целост биле едногласно усвоени.²⁶

Правила за работа на Еврејската верска општина во Битола кои се поделени на десет поглавја, во кои се обработуваат вкупно 35 члена, се предмет на интерес во овој текст. Преку нивното усвојување, Општината и формално-правно го регулирала своето внатрешно организирање. Од нивната содржина се согледуваат задачите и дејноста на Општината.²⁷

Првото поглавје од Правилникот се состои од три дела со вкупно шест члена, каде се образложуваат општите прописи на Општината, регулирањето на членството во Општината и нејзините задачи.

Првиот дел од поглавјето се состои од четири члена и е насловено како *“Општи прописи. Име, седиште и подрачјето на општината”*.

Со првиот член од Правилникот е извршена официјална промена на дотогашното официјално име на Општината во „ЕВРЕЈСКА ВЕРСКА ОПШТИНА ВО БИТОЛА“.

Вториот член, ја опфаќа правната регулатива на Еврејската верска општина во Битола, назначувајќи ја Општината за полноправен и единствен наследник на целокупниот движен и недвижен имот со кои располагале битолските Евреи, како и за правен застапник на сите

²⁶ Препис од Записникот број 15 од одржаното годишно Собрание на ЕВОБ, одржано на 7.1.1945 година. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

²⁷ Правила на Еврејската верска општина во Битола. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

права и задолженија кои произлегуваат и се наметнуваат од установите и институциите кои се во нејзина сопственост. Во оваа рамка се опфатени и еврејските друштва кои функционираат или би се формирале во рамки нејзините активности.

Третиот член од Правилникот, статутарно го потврдува членувањето на Еврејската верска општина во Битола во Сојузот на Еврејските верски општини во Југославија.

Четвртиот член, го утврдува подрачјето на надложност кое општинската управа го определила да биде под нејзина надлежност, одредувајќи ја територијалната рамка на градот Битола и „*поблиските му околији каде се постојат Еврејска општина*“.²⁸

Вториот дел од ова поглавје е насловено како „*Членство на општината*“. Него го обработува членот 5 од Правилникот со кој се регулира членувањето во Еврејската верска општина во Битола.

„*Член на Еврејската Верска општината*“, стои во Правилникот, „*постанува Еврејин и Еврејка, кој имат сталан боравак во Битола или на друго општинско подрачје*“.²⁹ Членувањето во Општината според Правилникот, е предвидено да се одвива на доброволна основа, со заведување на основните лични податоци на личноста во списокот на општинските членови. Лицата кои не се од Мојсиева вера или оние пак кои од било кои причини преминале во друга религија, според членот 5, исто така на доброволна основа можеле да членуваат во Еврејска верска општина во Битола. Членството во Општината престанувало со доброволно испишување од списокот на членови на Еврејската верска општината во Битола или пак со промена на место на живеење.

Третиот дел од ова поглавје го обработува членот 6 од Правилникот именуван како „*Задачи на општината*“.

Прв приоритет кој е поставен во членот 6 е непречената и професионална соработка со народните власти во Народна Република Македонија и Федеративна Народна Република Југославија. Останатите задолженија во членот се однесуваат на грижата за верските потреби на членството на Општината, редовното одржување на верскиот храм, редовно одржување на останатите верски институции и гробиштата, организирање на верска настава за членството, како и негување на вековните еврејски традиции. Во оваа група, не се изоставени ниту социјалната грижа и давањето на помош на оние лица на кои им е таа најпотребна.³⁰

²⁸ Правила на ЕВОБ. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

²⁹ Исто.

³⁰ Исто.

Покрај верските потреби во членот 6 од Правилникот, посебно внимание се обрнува на одржувањето и негувањето на културно-просветната работа како на еврејската, така и на општата наука, литература и уметност.³¹

Второто поглавје од Правилникот е насловено како „*Органи на општината*“. Составено е од осум члена каде подробно се опишува структурата на функционирањето на Општината, наведувајќи ги поставените задачи и задложенија на општинската Управа, надлежностите и обврските како на претседателот на Општината, така и на општинското Собрание.

Членот 7 од ова поглавје ја претставува поставеноста на организите на Еврејската верска општина во Битола, која е составена од општинска управа, претседател и Собрание.

Членот 8 го опишува составот на општинската управа, начинот на нејзиното функционирање и нејзините задолженија.

Членот 9 ја изнесува сеопфатноста на задолженијата на општинската управа. Истите опфаќаат управување и грижа за установите и друштвата кои се поврзани со верската, социјалната и културно-просветната работа на Општината. Во таа насока, општинската управа преку Правилникот била задолжена: да води редовен надзор за состојбата во која се наоѓаат нејзините установи; да дава упатства, налози и иницијативи на раководните или на задолжените лица на установите во рамките на нивните надлежности; да ја организира работата на администрацијата во Општината и во нејзините установи; да раководи со имотот со кои располага Општината; да раководи со финансиските фондови на Општината; да свикува состаноци со членовите на општинската управа; да свикува конференции два пати годишно и да го кани поширокото членство да присуствува на истите, каде јавно ќе поднесува извештај за работата на Општината итн.

Преку членот 10, доколку има потреба општинската управа стекнува можност да го овласти претседателот на Еврејската верска општина да ги извршува работите кои се во делокругот на работа на општинската управа.

Членот 11 од Правилникот именуван како „*Претседател на општината*“, го објаснува делокругот на работа на претседателот и овластувањата со кои располага додека ја извршува оваа функција. Со овој член, претседателот е назначен да биде официјален претставник на Еврејската верска општина во Битола пред народните власти и тре-

³¹ Исто.

ти лица. Тој претставува раководно лице на Општината и административните лица кои се во работен однос во истата. Сите акти и одлуки кои произлегуваат како резултат од работата на Општината, морале да бидат своерачно потпишани од претседателот и од секретарот на Општината.

Членот 11 го задолжувал претседателот на Општината да го подготвува Дневниот ред за планираните седници, да ги свикува седниците, да раководи со нив, да ги спроведува одлуките усвоени на седниците, да се грижи за тековните работи на Општината, да одобрува издавање на финансиски средства за потребите на Општината во рамките на нејзиниот буџет, да дава налози за благајничко книжење, да одобрува отсуство најмногу до 10 дена и во итни моменти да ги извршува сите потребни работи кои не трпеле одложување.

Членот 12 се однесува на санкциите за несовесното работење на членовите на управата на Општината. Така на пример, доколку член на управата неоправдано отсуствува од три седници, Собранието на Општината има право пред завршувањето на неговиот мандат, да го разреши од неговата должност.

Членот 13 од Правилникот е именуван како „Собрание“. Во него се опишани начинот на работата на Собранието и неговите овластувања. Имено, одлуките и актите донесени на одржаните седниците на Собранието, според Правилникот, се полноважни исклучиво доколку на нив биле присутни повеќе од половина од поканетото членство. Но, доколку на однапред закажано Собрание на кое уредно и навремено се поканети членовите на Општината, на време недојдат доволен број на членови на Општината, времето кое било предвидено за започнувањето на закажаното Собрание се одложувало за еден час подоцна. Доколку и тогаш непостоел доволен број на членови, закажаното Собрание се одржувало со присутните членови и со истиот дневен ред. Овој член од Правилникот предвидува одлуките и актите да се изгласуваат исклучиво со мнозинство од присутното членство и истите се примале како полноважни. На седниците задолжително било водење на записник кој по неговото усвојување, со цел да биде легитимен, требал да биде потпишан од претседателот, записничарот и двајца заверувачи.

Членот 14 ги наведува задачите и обврските кои треба да ги исполнува „Собранието“. Истите опфаќале: подготвување на пресметка за приходите и расходите на Општината; носење на одлуки со кои се издавале задолженија; носење одлуки за секое дополнително финансиско или материјално оптеретување произлезено од одржување на општинскиот имот; по потреба да се овластува општинската управа да

го определува верско-социјалниот придонес; доколку има потреба да се подготви и изгласа Правилник со кој ќе се пропишува внатрешната организација, односно работата на управата на Општината; да носат, да ги дополнуваат и во зависност од потребата да ги менуваат Правилата исклучиво во интерес на развојот и подобрувањето на работата на Општината; да носат одлуки за извештаите од претседателот и од членовите од управата на Општината; во втор степен да одлучува по прашањата за дисциплинските мерки на општинските службеници; да ги поништуваат решенијата кои не се правилно правно донесени од страна на претседателот и управата на Општината и доколку има потреба, ако постојат оправдани причини, да ја разреши општинската управа и да избере нова управа.³²

Третото поглавје од Правилникот е насловено како „*Контролен орган*“. Ова поглавје се состои од членот 15, во кој децидно е изнесено дека за вршење на контрола над работата на општинската управа на Еврејската верска општина во Битола покрај Собранието, одреден е и Сојузот кој доколку се појави потреба, самостојно ќе одредува кои лица ќе ја вршат контролата на работата на Општината.

Четвртото поглавје од Правилникот е насловено како „*Права и обврски на членовите на Управата*“ на Општината. Ова поглавје е разработено преку два члена, членот 16 и членот 17.

Членот 16 ги одредува правата на регистрираните членови на Еврејската верска општината во Битола. Секој регистриран член на Општината, имал право да учествува во избирачкиот процес на членови на Општината, и истиот имал подеднакво право да биде избран за член на општинската управа; да подготвува и изнесува предлози со кои би се подобрило функционирањето на општинските установи; да се вклучи во дискусиите по повод изнесените извештаи за работата на Општината од актуелната управа изнесени на јавни собири или конференции организирани од страна на Општината; да ги користи сите верски, социјални и културно-просветни институтции кои се во сопственост на Општината.

Членот 17 од ова поглавје, ги опишува задолжитените обврски на членовите на Еврејската верска општина. Имено, членовите според нивните можности биле обврзани да платат верско-социјален придонес на Општината со цел да помогнат во реализирањето на поставените задачи, и да ги прифатат сите задолженија издадени од Општината

³² Исто.

и институциите за кои се избрани или назначени, доколку не се спречени истите да ги извршуваат од оправдани причини.³³

Петтото поглавје од Правилникот, насловено како „*Општински службеници*“ и се состои од членот 18. Имено, овој член се однесува на посебен Правилник со кој се регулира вработувањето на службениците во Општината, распределувањето на функциите на општинските службеници, нивните права и обврски, напредувањето во работата, дисциплинските постапки кои се сносат за неисполнувањето на дадените задолженија и нивното пензионирање.

До изгласувањето на овој Правилник, за горенаведените права, обврски и дисциплински постапки, одлуките околу истите ќе ги носи општинската управа, имајќи ги во предвид постоечките законски прописи, како и постоечките прописи за социјално осигурување.³⁴

Шестото поглавје од Правилникот е насловено како „*Верско-социјален придонес*“ и низ него се обработуваат членовите 19, 20 и 21 од Правилникот.

Со членот 19 од ова поглавје, се обврзува секој регистриран член на Еврејската верска општина во Битола кој има приход од било каков вид, да плаќа верско-социјален придонес.

Членот 20 се однесува на правото за носење на одлуки од страна на општинската управа кои се поврзани со верско-социјалниот придонес. Преку овој член, Општинската управа се овластувала да ја одредува висината на задолжителното плаќање на верско-социјалниот придонес. Имено, секој член на Општината кој требало да плати верско-социјален придонес, пополнувал пријава во која биле наведени податоците за неговата професија и висината на финансиските средства кои според своја процена одлучил да ги даде како доброволен прилог на Општината. На основа на доставената пријава, општинската управа правела проверка на доставените информации односно дали понудениот износ на доброволен прилог е реален или не. На основа на донесените заклучоци општинската управа го информирала секој нејзин член поединечно по писмен пат. На донесената одлука за висината за плаќањето на верско-социјалниот придонес од страна на општинската управа, според членот 21, членовите кои се чувствувале оштетени од одлуките на Управата, во рок од 15 дена имале право да поднесат жалба до општинската управа. На основа на изнесените образложенија во приложените жалби, општинската управа повторно ја разгледувала

³³ Исто.

³⁴ Исто.

пополнетата пријава и доставената жалба, и повторно носела одлука за соодветниот предмет, која била дефинитивна.

Седмото поглавје од Правилникот е насловено како „Изборен ред“ и се состои од седум члена.

Членот 22 од ова поглавје се однесува на правото на гласање на членовите во Еврејската верска општина во Битола.

Машките и женски членови на Општината, според Правилникот имале право на активен или пасивен глас штом ќе станат полнолетни, односно штом ќе наполнат 18 години. За активните борци на Југословенската армија важеле пропишаните Правила кои биле предвидени со државниот изборен закон. Право на глас немале оние лице кои биле осудени во временскиот период се додека нивната казна била активна.

Членот 23 го овластува претседателот на Еврејската верска општина да го одреди денот на одржувањето на изборите во Општината. Членот 24 го обврзувал претседателот одлуката за одржувањето на денот на изборите во Општината, да ја објави во јавно гласило 10 дена пред истекот на мандатот на општинската управа. Ваквата одлуката, задолжително требала да биде јавно објавена и на општинската табла, каде точно требало да биде наведена локацијата и местото каде било предвидено одржувањето на изборите, денот и времето на отварање и затварање на гласачкото место.

Со процесот на изборите за претседател и за членови на општинска управа, раководела комисија која требала да биде избрана на самиот ден пред започнувањето на изборите.

Според членот 25 од Правилникот гласањето се вршело тајно или пак доколку Собранието едногласно одлучило, изборот можел да се изврши со акламација без поединечно гласање.

По завршувањето на изборниот процес, според членот 26, се пробројувале гласачките ливчиња и записнички се утврдувал резултатот од извршеното гласање.

Членот 27 од Правилникот го обработува делот на замената на членовите од општинската управа. Имено, доколку некое место во општинската управа се испразнело од било која причина, истото се пополнувало со лицето кое според редоследот освоило најголем број гласови на изборите, или пак доколку гласањето било извршено со акламација од страна на Собранието, тогаш на истото место се кооптирал член исклучиво со одобрение на Собранието на Општината.

Членот 28 го одредувал мандатот на членовите на општинската управа во време траење од една година.³⁵

Осмото поглавје од Правилникот насловено како „*Финансиско работење*“, се состои од три члена.

Членот 29 предвидува уредно и навремено водење на книги за финансиско работење на Општината, со цел во било кое време да се овозможи увид на имотната состојба на Општината и увид во фондовите на институциите кои се во нејзина сопственост. Овој член, на крајот од секоја календарска година, ја обврзувал општинската управа да ги состават и обработат завршните сметки кои подоцна се поднесувале на одобрување до Собранието на Еврејската верска општина и до Сојузот на еврејските верски општини на Југославија.

Според членот 30 од Правилникот, пред истекот на тековната календарска година, а најдоцна до 1 декември, општинската управа била обврзана да го предложи предлог-буџетот на приходите и расходите на Општината за наредната година.

Членот 31 пак информира дека висината на финансиските такси за уверенијата и верските обреди кои членовите на Еврејската верска општина биле обврзани редовно да ги подмируваат, треба да се пропишуваат со посебен Правилник.³⁶

Деветтото поглавје од Правилникот е насловено како „*Промена и дополнување на правилата*“ се состои од членот 32 кој гласи: „*За допуна и промена на правилата на општината овлашчена е едино скупштината која за тоа доносуват одлуки со проста векјина на присутните членови*“.³⁷

Последното **десетто поглавје** од Правилникот е насловено како „*Прелазни наредби*“ и се состои од три члена.

Членот 33 од ова поглавје ја овластува општинската управа да ја одредува висината на финансиските такси за уверенијата, верските обврски и други обврски кои се обврска на членовите на Општината.

Преку членот 34 јасно се согледува дека општинската управа ја зема во предвид тешката економска состојба во која се наоѓаат членовите на Еврејската верска општина во Битола и со истиот доколку имало потреба, се овластува општинската управа да го прекине применувањето на прописот за верско-социјалниот придонес за задолжително-

³⁵ Исто.

³⁶ Исто.

³⁷ Исто.

то плаќање, наложувајќи и на општинската управа, да ја спроведе наплатата на верско-социјалниот придонес на основа на самопридонес.

Последниот член од Правилникот, членот 35, го потврдува усвојувањето на Правилата на Собранието на членството на Еврејска верска општина во Битола, одржано на 7 јануари 1947 година.

Донесениот Правилник за работата на Еврејската верска општина во Битола е своерачно потпишан од Жозеф Камхи, Д-р Хајим Абра навел, Симо Калдерон, Давид Барух, Шами Алегра, Јосеф Ј. Исах, Витал Фараџи, Пепо Нахмијас, Јаков Ароести и Јаков Тоделано. Покрај нивните потписи наведени се и адресите на нивните места на живеење.³⁸

На истата седница покрај Правилата за работа, била усвоена и Програма за работа на Еврејската верска општина во Битола.

Според Програмата за работа, основни задачи кои Општината си ги поставила пред себе биле: грижа за верските потреби на нејзините членови преку одржување на верските храмови, верските институции и гробиштата; негување на еврејските традиции и според можностите, организирање на верска настава; социјална грижа за членството според можностите и потребите преку отварање на мензи; отварање на прифатилишта за сиромасите и за деца кои останале сирачиња, деца чии фамилии биле во лоша економска состојба и за оние Евреите на кои Битола им била попатна станица враќајќи се кон своите домови; отварање на здравствена амбуланти и други социјални установи; давање на материјална помош на оние на кои им била најпотребна во рамки на можностите; културно-просветно издигнување на членството преку организирање на предавања од *„од еврејската и општата наука, литература и уметноста, во духот на декократските и антифашистичките стремљења“* и најблиска соработка со Народниот фронт и со властите на НР. Македонија и ФНР Југославија.³⁹

Од содржината на Програмата за работа може да се заклучи дека истата е произлезена врз основа на Правилата за работа на Еврејската верска општина во Битола.

На 12 јануари 1947 година на основа на добиениот одговор заведен под број 13416 од 14 декември 1946 година, ЕВОБ до Отсекот за

³⁸ Исто.

³⁹ Програмата е заверена со официјалниот печат на ЕВОБ и истата е своерачно потпишана од претседателот на Општината, Жозеф Камхи и членот на управниот одбор Пепо Ј. Нахмијас. Правила на Еврејската верска општина во Битола. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

внатрешни работи во Битола при Градскиот извршен одбор на Народна Република Македонија, ги доставила усвоените Правила „уредно потписани од 10. члена“⁴⁰ кои претставувале услов за регистрација и продолжување на нејзината дејност. „Во правилата“ стои во одговорот, „е истакната и програмата на нашата општина т.ј. Верско, културно-просветно издиганје и социјално помаганје на нашето членство“.⁴¹

Од Правилата и Програмата за работа на Еврејската верска општина во Битола можеме да заклучиме дека Општината својата работа, според материјалните и кадровските можности со кои располагала, главно ја насочила кон хуманитарно-социјалната и културно-просветната дејност како и кон организирање на верскиот живот обрнувајќи посебно внимание на верските традиции на своите членови. За одбележување е и континуираната соработка со Сојузот на еврејските верски општини на Југославија.

Дејноста на Еврејската верска општина во Битола се одвивала според овие Правила и Програма за работа се до нејзиното згаснување во втората половина на 1950 год., што било последица од иселувањето на Евреите од Битола.

Литература:

Извори:

Архивски фондови

Еврејска заедница во Република Македонија

Меморијален центар на холокаустот на Евреите од Македонија

Монографии:

Jevrejski almanah, 1955/6. Savez jevrejskih opština Jugoslavije. (Beograd: Savez jevrejskih opština Jugoslavije, 1955).

⁴⁰ Документот е своерачно потпишан од Јаков Ароести, Јаков Тоделано, Јосеф Ј. Исак, Ментеш Хасон, Витал Фараџи, Пепо Ј. Нахмијас, Симо Калдерон, Шами Алегра, Давид А. Барух и Хаим Абранавел. Покрај нивните потписи, се наведени и адресите на нивните места на живеење. Документ со број 196 од 12.I.1946 година заверен со официјалниот печат и штембил на ЕВОБ, своерачно потпишан од претседателот на Општината, Жозеф С. Камхи, и секретарот на Општината, Давид Ј. Леви. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

⁴¹ Документ со број 196 од 12.I.1946 година, заверен со официјалниот печат и штембил на Еврејската верска општина во Битола, своерачно потпишан од претседателот на Општината, Жозеф С. Камхи, и секретарот на Општината, Давид Ј. Леви. МЦХЕМ, к. 32. 1941-1947 Битола.

Ivanković Mladenka, *Jevreji u Jugoslaviji (1944 - 1952). Kraj ili novi početak*. (Beograd: LION, 2009).

Колономос Жамила-Анцела, *Движењата на отпорот и Евреите во Македонија*. (Скопје: Фонд на холокаустот на Евреите, 2013).

Колономос Жамила, Битола во 1945 година. *11-ти Март '43*. Билтен на Еврејската заедница во Република Македонија. Година втора. Бр. 5. Септември/Октомври 1999. Тишри/Хешван 5760.

Манојловски Александар, „70 години од обновувањето на работата на Еврејската заедница во Република Македонија“, *Евреите во Македонија: историја, традиција, култура, јазик и религија*. По повод 70 години од обновувањето на работата на Еврејската заедница во Република Македонија по Втората светска војна (1944-2014), (Скопје: Еврејска заедница во Република Македонија, 2015 (5776)).